

НЕШТО ЗА РЕЧНИЦИТЕ ОД ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Лидија Тантуровска

*Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Скопје, РС Македонија*

Клучни зборови: лексикографија, македонски јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, јубилеј.

Резиме: Целта на овој труд е да се претстави дел од лексикографската работа на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, по повод на неговиот јубилеј – 70 години од неговото основање. Појдовна точка претставува *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања*, кој беше и остана повеќе од речник.

ON THE DICTIONARIES OF THE INSTITUTE FOR MACEDONIAN LANGUAGE

Lidija Tanturovska

*Institute for Macedonian Language "Krste Misirkov", Skopje
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje*

Key words: lexicography, Macedonian language, Institute for Macedonian language "Krste Misirkov", jubilee.

Summary: The purpose of this paper is to present part of the lexicographical work of the Institute for the Macedonian Language "Krste Misirkov" – Skopje, on the occasion of its jubilee – 70 years since its foundation. The starting point is the Dictionary of the Macedonian language with Serbocroatian¹ interpretations, which was and remains more than a dictionary.

Со оглед на фактот што годинава се слави јубилеј – 70 години од основањето на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, сметаме дека е убав повод да се навратиме и да се потсетиме на

¹ During the period of the SFRY's existence, the official language was Serbocroatian.

лексикографската работа во Институтот, што, впрочем, претставува и една од основните негови дејности, а појдовна точка, се подразбира, ќе биде *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања*.

Сосема на почеток, ќе се потсетиме на дефиницијата на лексемата *речник*, преземена од *Толковниот речник на македонскиот јазик* (<https://makedonski.gov.mk/>), каде што има наведено две значења:

речник, мн. речници м.

1. а) Книга, публикација што ги содржи зборовите на еден јазик, обично средени по азбучен ред, со толкувања на истиот јазик или со превод на друг или на неколку јазици (толковен, еднојазичен, преводен, двојазичен, повеќејазичен речник). *Толковен речник на македонскиот јазик. Македонско-англиски речник.*

б) Специјализирана публикација што содржи дел од зборовниот фонд на еден јазик, зборови и изразни средства што се карактеризираат според посебноста на нивната употреба или според намената, целта на публикацијата (терминолошки, дијалектен, фразеолошки, правописен, етимолошки речник и др.). *Мал етимолошки речник. Интенцијален речник на македонските глаголи.*

2. а) Целокупност, сите зборови на еден јазик, вокабулар.

б) Некој дел од таа целина, зборови на определена сфера на употреба или зборови со кои се служи едно лице, автор, писател или лица што се поврзани според определена карактеристика. *Писател со богат речник. Речникот на учениците е сиромашен. Уличен речник. Тој употребува непристоен речник. Таа има богат речник. Активен речник. | речнички, речничкиот прид. Основен речнички состав. Речнички единици. Речничко богатство. | речниче, мн. речничкиња ср. дем.*

Од понуденото, конкретно, нас нè интересира првото значење.

Ако погледнеме наназад, ќе забележиме дека интересот и потребата за речници се јавуваат уште пред нашата ера, како во Александриската школа (во II и III век пр. н. е.) така и во Индиската граматичка школа (во IV век пр. н. е.).

Се смета дека *најстариот македонски глосар*, кој е пишуван со грчка азбука, потекнува од XVI век².

² Се чува во Ватиканската библиотека, како дел од ракопис од костурскиот крај и содржи околу 300 зборови.

Кон крајот на XVIII и во текот на XIX век, во Македонија се јавуваат г.н. речници разговорници, од кои е најпознат *Четиријазичникот* од москополскиот поп Даниил, кој опфаќа грчки, романски, македонски и арабански зборови. Има две издања, од 1794 и од 1802 година, а речникот е печатен со грчка азбука. Македонската паралела е претставена со охридскиот говор. Во 1841 година, во Солун, Теодосија Синаитски ги препечатува грчкиот и македонскиот текст, кон кои додава турска паралела. Подоцна овој речник е препечатен на кирилица. Два вакви речници разговорници издава и Ѓорѓи Пулевски: *Речник од четири јазици* (Белград, 1873) и *Речник од три јазици* (Белград, 1875). Во втората половина од XIX век, со собирањето на македонските народни умотворби, се поттикнува работата врз бележењето на лексиката, па така, во Зборникот (Загреб, 1861) на браќата Миладиновци е објавен еден мал речник на непознати зборови. Такви речници, како додаток кон собирачката македонска книжевност, се јавуваат и во делата на Марко Цепенков (Македонски народни умотворби, Скопје, 1972) и на Кузман Шапкарев (Избрани дела од Кузман Шапкарев, Скопје, 1976).

Потребата од составување речник на македонскиот јазик останува актуелна и понатаму, што може да се види од заложбите на Крсте Петков Мисирков и на Димитрија Чуповски, кои особено ја истакнуваат неа.

Неминовноста за составување речник на македонскиот јазик доаѓа до израз за време на Втората светска војна кога почнува да се собира лексички материјал. Со оглед на фактот што годинава славиме јубилеј – 70 години од основањето на Институтот, нека ни биде дозволено да се навратиме на улогата и на значењето на првите лексикографски трудови, сработени и објавени во Институтот. Да поченеме со ред: По ослободувањето, во 1945 година, доаѓа на свет една скромна но бележита книшка со наслов *Правопис на македонскиот јазик*³, во која се фиксирани нормите за понатамошниот развиток на македонскиот литературен јазик, што беше и предлошка за обработка на македонската граматика⁴, поткрепена со издаваштвото на учебници по македонски јазик. Во тој период, како важна задача што остана нереализирана е лексиколошко-лексикографскиот дел за да може да се заврши „една етапа во работата на изучувањето на

³ *Македонскиот правопис со правописен речник* од Бл. Конески и Кр. Тошев.

⁴ Во 1950 год. се појави *Македонската граматика* од Крум Тошев, во 1952 година – првиот дел од *Граматика на македонскиот литературен јазик* во Блаже Конески и *A grammar of the Macedonian Literary Language* од Хорас Лант итн.

македонскиот литературен јазик“ (Предговор, РМЈ, том I стр. III), што ќе се реализира со објавувањето на *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања* (1961 – 1966). Накусо можеме да кажеме дека првиот том од овој Речник го содржи материјалот од буквите од А до Н, подоцна, во 1965 година е излезен вториот том, во чиј состав е обработен материјалот од буквите О и П, а во 1966 година – третиот том, во кој е вклучен материјалот од буквите од Р до Ш. Работата над материјалот за речникот, како што пишува во Предговорот на првиот том од Речникот, е почната во 1951 година и е организирана од Специјалната комисија за македонски речник во состав: Блаже Конески, д-р Михаил Петрушевски и Крум Тошев. Како што понатаму стои во Предговорот, зборовите се ексцерпирани од современите литературни, научни и публицистички дела, од народните умотворби, од одделни лексички прилози во работи посветени на македонските дијалекти итн. Секако дека ексцерпцијата продолжува и во 1950 година и во текот на обработката⁵, особено и со зборови од разговорниот јазик, со што се заокружува опфатеноста на сите сфери од употреба на македонскиот јазик.

Со основањето на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (1953 год.), во Скопје, работата над речникот ја презема Институтот „како една од своите најважни задачи“. Самата обработка над речникот е започната во 1955 година, а материјалот за првата книга од Речникот е обработен од тогашните асистенти на Институтот за македонски јазик: Тодор Димитровски, кој ги има обработено буквите Г, Ѓ, З и С, Благоја Корубин, кој ги има обработено буквите А, Б, Е, Ј, Љ, М и Н, Трајко Стаматоски, буквите В, Ж и К, а првата обработка на буквите Д и И ја има извршено Борис Марков. Како и секоја почетна работа и работата над првиот македонски речник е врзана со ред тешкотии. Кон тоа, ако се додаде и природната катастрофа⁶, тогаш е разбирливо пролонгирањето на објавувањето на следните два тома. Како што е наведено во Предговорот на вториот том: „Се предвидуваше работата врз Речникот на македонскиот јазик да се заврши до крајот на 1963 година. Меѓутоа, катастрофалниот земјотрес што го погоди Скопје на 26. VII 1963 година попречи да се исполни таа намера. Материјалот на Речникот, за среќа, не беше оштетен и веднаш по земјотресот, беше пренесен во Титов Велес⁷, каде што се

⁵ Предговор, Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања, том I, стр. III.

⁶ Во 1963 година се случи катастрофален земјотрес во Скопје, поради што беа пролонгирана работата и издавањето на Речникот.

⁷ Станува збор за Велес.

чуваше во Градскиот архив. Трѣбаше да поминат повеќе месеци дури се создадоа услови за довршување на Речникот.“ По создавањето услови, материјалот од вториот и од третиот том се изработени од (тогаш веќе) научните соработници: Тодор Димитровски, кој се јавува како автор на материјалот од буквата П, Благоја Корубин, кој е автор на буквите О, Т, К, У, Ч, Џ и Ш, и Трајко Стаматоски, кој го изработил материјалот од буквите Р, С, Ф, Х, Џ. Буквите О и П се влезени во вториот том, а останатите букви – во третиот том. Во последниот, третиот том, на десетина страници се дадени географски и други имиња, како и зборови изедени од нив (имиња на жители). Со овој прилог, се отвораат нови области во проучувањето на македонистиката: правописот и зборообразувањето, кои подоцна ќе имаат своја реализација преку завршени трудови. На крајот од третиот том, на десет страници (597 – 606) има и Дополнение (на зборови од речиси сите букви од А до Ш), кое е подготвено од Кирил Конески, тогашен асистент во Институтот. Од временска дистанција, со сигурност можеме да потврдиме дека објавувањето на Речникот во тој период ја пополни празнината во македонскиот јазик, како во рамките на лексикологијата и на лексикографијата, така и, воопшто, во македонскиот јазик. Секако дека со појавувањето на Речникот се стабилизира речничкиот фонд на македонскиот литературен јазик. Ако се погледне низ страниците на Речникот, се забележува присуството на голем број дијалектни зборови, на архаизми (пред сè од народната поезија и проза), на интернационализми, на термини (за поширока употреба во културната средина) итн., со што не му се дава строго нормативна форма, што е забележено и во Предговорот. Меѓутоа, токму тогаш на македонскиот јазик му беше потребен токму таков речник. Особено сакаме да го истакнеме прилогот Објасненија (IX–X), кој се наоѓа на почетокот од првиот том на Речникот, веднаш по Предговорот, а во кој постојат објаснувања поделени во седум точки. Првата точка, која е насловена „Азбука“, ја содржи македонската азбука, во која се укажува на редоследот на буквите во азбуката, а се дадени и некои фонетско-фонолошки карактеристики, како на пример: „Буквите *ќ* и *ј* не идат никогаш во почетокот на зборот пред *и*“ или „Буквата *ѕ* го обележува зучниот парник на *ц* („остро *з*“): *ѕвезда*, *ѕид* итн.“, како и „Во македонскиот литературен јазик нема зборови што почнуваат со *њ*“ и сл. Втората точка е насловена „Акцент“ и во овој дел е истакнато дека акцентот во Речникот, се бележи само онаму каде што има отстапување од третосложното акцентирање, карактеристично за македонскиот стандарден јазик, и тоа, главно, кај туѓите зборови. Дадени се и примери со кои се покажува „местењето на акцентот на третиот слог од крајот“ ако дојде до

промена на збор, кој „нараснал за некој слог“. Третата, четвртата, петтата и шестата точка се резервирани за зборовните групи: за именките, за придаките, за прилозите и за глаголите. Во објаснувањата се гледаат основната морфолошка структура дадена накусо преку формите на овие зборовни групи од македонскиот јазик и морфофонолошките промени што настануваат од различни јазични причини. Се наведуваат правилата и начинот на кој се презентирани еднословните, двословните и повеќесловните именки со граматичките категории; потоа се истакнуваат употребата на формата за женски род кај придаките ако се работи за подвижен вокал; формите на прилозите ако е честа нивната употреба, а за глаголите се подвлекува дека се претставени со формата за трето лице еднина сегашно време, со што се покажува во која од трите групи спаѓа глаголот. Како карактеристики на македонскиот јазик се истакнуваат: поголемото изведување на несвршените глаголи од свршените префиксирани и од други, изведувањето на глаголските именки од таките несвршени глаголи и големата продуктивност на некои префикси кај глаголите, сето тоа во споредба со српскохрватскиот јазик. Во последната точка, насловена „Стилски ознаки“, се дадени ознаките на различните сфери на употреба на зборовите. На пример, за зборовите што се употребуваат во разговорниот стил, ознаката е (razg.), за дијалектните зборови – (dijal.), а за застарените или зборовите излезени од употреба се наведува дека се обележени со ознаката (arh.). Со ознаката (fraz.) во составот на единицата се наведува дека „примерот или примерите што следат по неа претставуваат фразеолошки изрази“, што како појава има големо значење не само за Речникот туку и за македонската фразеологија.

Како и во секој друг речник, така и во овој, се дадени скратениците што се употребуваат, кон кои се приклучени и споменативе ознаки. Во шеесетината скратеници се вброени оние за зборовните групи, како на пример: adj⁸ (за придака), adv (за прилог), interj (за извици) итн., за граматичките категории: aor. (аорист), f (за именки од женски род) итн., потоа стручни области од типот: bot. (ботаника), geogr. (географија), istor. (историја), mat. (математика), med (медицина) итн.

Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања спаѓа во речниците *средни по обем*, кој содржи околу 65 000 лексички единици. Ова се потврдува со броевите што се наведени на крајот од сите три тома: во првиот том е регистрирано дека има 29 359, во

⁸ Скратувањата се преземени онака како што се напишани во Речникот (некои се точка на крајот, а некои се без точка.)

вториот – 17 799 и во третиот – 17 364 заглавни зборови. На крајот од третиот том е даден и прецизниот број за вкупниот број заглавни зборови, кој изнесува 64 522 заглавни зборови.

Факт е дека *Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкувања* изврши двојна улога. Сето досега што го кажавме е подведено под првичната улога на Речникот, што можеме да ја сведеме на постулатот дека во македонскиот јазик, пред сè, се пополни лексиколошко-лексикографската сфера. Меѓутоа, овде треба да се нагласи дека заглавните зборови се дадени на македонски јазик, а толкувањата се на српскохрватски јазик⁹. Со вториот дел од овој исказ, што, секако, се гледа и во вториот дел од насловот на Речникот – „[...] со српскохрватски толкувања“, Речникот ја вршеше втората функција, што беше навестена уште во Предговорот од првиот том: „[...] тој треба да изврши уште една важна културна улога, како прирачник што ќе им го олесни достапот кон македонската литература на луѓето од другите југословенски народи.“

Од денешна гледна точка, слободно можеме да кажеме дека според околностите кога е создаден, овој Речник ја изврши културно-историската улога. Нраскинлива алка на Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања е Обратниот речник на македонскиот јазик, чиј составувач е Владимир Миличиќ, чии редактори се: Кирил Конески и Александар Џукески, а е издание на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (Скопје, 1967). Иако се „скоро сите зборови од РМЈ“ и иако има извесни разлики во споредба со него (пред сè, поради природата на Речникот), Обратниот речник претставува индекс на Тритомниот речник. Тоа било и една од целите што си ги поставил и самиот автор, кој ја наведува потребата на современото лингвистичко истражување за зголемениот број на обратните речници или како што се наречени – „индекси а терго“.

Како што е наведено во Предговорот, Речникот е подготвен компјутерски¹⁰ и од денешен аспект, може да се каже дека во тој период е направен прогресивен чекор во лексикографијата, кој потоа е пример за други обратни речници што се направија, како во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“¹¹ така и во македонистиката, воопшто.

⁹ Службен јазик во СФРЈ беше српскохрватскиот јазик.

¹⁰ Користен е компјутер IBM 620, а материјалот од РМЈ „е обрнат“ во Компјутерскиот центар на Западниот вашингтонски државен колеџ, Белингам, во Вашингтон, во учебната 1965–1966 година.

¹¹ На пример, речникот на д-р О. Иванова: Обратен речник на презимињата кај Македонците, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје, 2007.

Особено треба да се истакне фактот дека по завршувањето на работата на Тритомниот речник, во 1966 година, се организираше понатамошната работа во Институтот. Тогаш се формирани петте одделенија што требаше да покриваат исто толку значајни области на македонскиот јазик: Одделението за современ јазик, Одделението за лексикологија и лексикографија, Одделението за дијалектологија, Одделението за ономастика и Одделението за историја на македонскиот јазик. Ако се погледне издавачката дејност, ќе се забележи дека од работата над проектите, произлегоа речници со непроценлива важност за македонскиот јазик во чија обработка се вклучени научните работници од Институтот: *Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник*, под ред. одбор: Б. Видоески, Т. Димитровски, К. Конески, К. Тошев, Р. Угринова-Скаловска, Скопје 1970, 610 стр., *Речник на македонската народна поезија*, том I (А–Г), ред. Т. Димитровски, Скопје 1983, 452 стр. (група автори), *Речник на македонската народна поезија*, том II (Д–С), ред. Т. Димитровски, Скопје 1987, 506 стр. (група автори), *Речник на македонската народна поезија*, том III (И–К), ред. Т. Димитровски, Скопје 1993, 529 стр. (група автори), *Синтаксичко-генеративен речник на македонските глаголи*, Пробна свеска, Бл. Корубин. Скопје 1979, 99 стр., *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том I (А–Ж), ред. Бл. Корубин, Скопје 1992, 639 стр. (група автори), *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том II (З–К), ред.: Бл. Корубин и Сн. Велковска, Скопје 1997, 476 стр. (група автори), *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том III (Л–О), ред.: Бл. Корубин и Сн. Велковска, Скопје 2000 (група автори), *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том IV (П), ред.: Бл. Корубин, Сн. Велковска, Скопје 2001, 400 стр. (група автори), *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том V (Р–С), ред.: Бл. Корубин, С. Велковска, Скопје 2001, 456 стр. (група автори), *Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи*, том VI (Т–Ш), ред.: Бл. Корубин, С. Велковска, Скопје, 302 стр. (група автори)¹²; *Речник на презимињата кај Македонците*, том I (А–Љ) ред.: Тр. Стаматоски, Скопје: 1994, 768 стр. (група автори), *Речник на презимињата кај Македонците*, том II (М–Ш) ред.: Тр. Стаматоски, Скопје: 1994, 768 стр. (група автори), Олга Иванова, *Речник на топонимите во областа по сливот на Брегалница*, Скопје: 1996, 778 стр., *Толковен речник на македонскиот јазик*, том I (А–Ж),

¹² По објавувањето на Речникот, тимот ја доби наградата „13 Ноември“, во 2002.

гл. редактор: К. Конески, ред.: Сн. Велковска, К. Конески, Ж. Цветковски, *Толковен речник на македонскиот јазик*, том II (З–К) гл. редактор: К. Конески, ред.: Сн. Велковска, К. Конески, Ж. Цветковски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 2005 (група автори), *Толковен речник на македонскиот јазик*, том III (Л–О), гл. редактор: К. Конески, ред.: Сн. Велковска, К. Конески, Ж. Цветковски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 2006 (група автори), *Толковен речник на македонскиот јазик*, том IV (П), гл. редактор: К. Конески, ред.: Сн. Велковска, К. Конески, Ж. Цветковски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 2008 (група автори); *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, т. I (Вовед, а–б), гл. уредник З. Рибарова, Скопје 2006 (група автори), *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, т. II, св. 8, св. 9, гл. уредник З. Рибарова, Скопје 2006 (група автори); *Речник на грчко-црковнословенски лексички паралели*, М. Аргировски (ред.), Н. Андријевска, А. Ѓуркова, Скопје 2003; Олга Иванова, *Обратен речник на македонските презимиња*, Скопје 2006; *Речник на лични имиња во македонското народно творештво*, Скопје 2008 (група автори).

Институтот, воопшто, е препознатлив по лексиколошко-лекикографската работа. Од крајот на дваесеттиот век, кога Република Македонија стана независна и самостојна држава, се зголеми печатарската дејност, па така порасна и бројот на објавени речници¹³. Понатаму се појавија проектите: *Речникот на синоними во македонскиот јазик*, под раководство на Симона Груевска-Маџоска, *Речник на антонимите во македонскиот јазик*, под раководство на Лидија Тантуровска и *Речник на колоквијализмите*, под раководство на Елена Јованова-Грујовска.

Како дел од работата на проектот *Речник на антонимите во македонскиот јазик*, во 2019 година излезе од печат *Индексот на антоними во македонскиот јазик* од Лидија Тантуровска и Снежана Петрова-Џамбазцова, издание на Институтот.

Во последнава деценија се ревидираше *Правописот на македонскиот јазик* (две изданија, 2015/2017), во која беа вклучени 48 специјалисти, од кои голем број беа од научниот кадар вработен во Институтот. Набрзо беше ставен на интернет и е достапен бесплатно.

Исто така, прегледан беше и материјалот од *Толковниот речник на македонскиот јазик*¹⁴, кој, исто така, од 2021 г., е достапен

¹³ Се издаваат речници (најмногу дојазични) подготвени институционално или, пак, приватно, од одделни автори).

¹⁴ Во 2003 година, тимот на *Толковниот речник на македонскиот јазик* ја доби државната награда „11 Октомври“.

бесплатно на онлајн платформа, како *Официјален дигитален речник на македонскиот јазик*. Толковниот речник на македонскиот јазик, како што е познато, е еднојазичен, опишен речник на македонскиот стандарден јазик. Во него е опфатен и е опишан лексикографски најупотребуваниот фонд на јазикот, кој содржи околу 100 000 зборови.

Меѓутоа, треба се подвлече фактот дека во сите речници, без разлика од каков вид се, е вграден *Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкувања*, со што се потврдува констатацијата дека работата над првиот македонски речник навистина претставуваше „[...] школа во која се стекна опит што корисно ќе послужи во натамошната разработка на македонската лексикографија.“

Од сето кажано, по кој знае кој пат, може да се констатира дека *Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкувања* останува како дело со непроценлива вредност не само од културно-историска гледна точка туку и од гледна точка на лексиколошко-лексикографската традиција. Затоа, без никој да ни забележи, по овој повод – 70 години од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, можеме да се кажеме дека *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања* беше и остана повеќе од речник.

Литература

- Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје (1953 – 1923) <http://imj.ukim.edu.mk/> [Institut za makedonski jazik Krste Misirkov – Skopje (1953 – 1923) <http://imj.ukim.edu.mk/>]
- Правопис на македонскиот јазик*. 1998. Скопје. [Pravopis na makedonskiot jazik. 1998. Skopje]
- Правопис на македонскиот јазик*. 2017. Скопје. <https://pravopis.mk/> [Pravopis na makedonskiot jazik. 2017. Skopje. <https://pravopis.mk/>]
- Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања*. Ред. Блаже Конески. I–III. 1961–1966. Скопје. [Rechnik na makedonskiot jazik so srpskohrvatski tolkuvanja. Red. Blazhe Koneski. I–III. 1961 – 1966. Skopje]
- Толковниот речник на македонскиот јазик*. Ред. Кирил Конески. I–VI. 2003 – 2014. Скопје. <https://makedonski.gov.mk/> [Tolkoven rechnik na makedonskiot jazik. Red. Kiril Koneski. I – VI. 2003 – 2014.]